

Zlati šakal širi areal

Besedilo: Jasna Mladenović, Mateja Deržič, Tomaž Berce in Miha Krofel

V decembru 2013 se je zaključil projekt *Zlati šakal širi areal*. Polletni projekt je bil namenjen izobraževanju študentov naravoslovnih smeri in spoznavanju metod terenskega raziskovanja šakalov. O tej vrsti, ki je na naših tleh stalno prisotna šele nekaj let, vemo zelo malo, zato smo se zelo razveselili dobrega odziva javnosti in velikega števila udeležencev, s katerimi smo v hladnih jesenskih nočeh tulili v temo.

O ŠAKALIH

V zadnjem času se vse pogosteje omeinja invazivne vrste in v povezavi z njimi tudi šakala (*Canis aureus*). Vendar pa šakal po definiciji invazivnih vrst, ki naj bi prišle v novo okolje s pomočjo človeka, mednje ne spada, saj se njegov areal širi po naravni poti. Vprašanje, ali je za to širjenje posredno kriv tudi človek s posegi v okolje, pa odpira povsem novo zgodbo.

Šakal spada v red zveri (Carnivora), in sicer v družino psov (Canidae). V Sloveniji se zanj uporablja več imen – šakal, zlati šakal in navadni šakal.

Šakali živijo v severni in vzhodni Afriki ter v južnih delih Evrope in Azije. V Evropi je razširjen predvsem na Balkanskem polotoku, v 20. stoletju pa je bilo vedno več podatkov o posamičnih osebkih zabeleženih tudi iz Srednje Evrope. Širjenje areala je po mnenju nekaterih strokovnjakov posredno povezano z upadom populacij in krčenjem habitata volka (*Canis lupus*).

Tudi po zaslugi projekta *Zlati šakal širi areal* vemo, da je trenutno v Sloveniji prisotnih vsaj 8 teritorialnih skupin šakalov (*Canis aureus*). (foto: Miha Krofel)

Šakali živijo v zelo raznolikih habitatih, kar kaže na njihovo prilagodljivost. Naseljujejo polpuščavske in savanske predele, mediteransko makijo, mangrove, kulturno krajino in tudi naselja. V Afriki se pojavljajo celo do 3.800 m nadmorske višine, v Evropi pa redko živijo nad 1.000 m.

Ljudje šakala pogosto opisujejo kot »srednje velikega, po velikosti nekje med lisico in volkom«. Tehta 10–13 kg, ima vitko telo in relativno dolge noge, barva kožuha pa je precej variabilna. Edinstvena lastnost, po kateri lahko šakala ločimo od njemu podobnih vrst, je zraščena blazinica 3. in 4. prsta.

Šakali so prehranski oportunisti. Njihova prehrana je sezonsko pogojena in jo sestavljajo predvsem glodavci in drugi mali sesalci, členonožci, sadje, mrhovina, dvoživke, plazilci in ptiči; so skratka vsejedi. Ravno zaradi tega šakali s pridom izkoriščajo smetišča in razne klavniške odpadke, ki se znajdejo v okolju.

Ker so šakali zelo prilagodljiva vrsta, je fleksibilen tudi njihov socialni sistem. Osnovno enoto šakalje družine sestavljata dominantna samec in samica, ki se tudi parita. Poleg dominantnega para so v družini še njuni potomci, lahko pa tudi starejši nesparjeni osebki ali t.i. pomočniki, ki so prav tako njuni potomci. Struktura družine je dokaj podobna volčji, le da so družine šakalov v povprečju manjše (lahko jih sestavlja samo dominanten par). Šakali so teritorialni, velikosti njihovih domačih okolišev pa znašajo od 1 do 20 km². Svoj teritorij branijo pred osebki iz drugih družin. Pri tem si pomagajo z oglašanjem, ki se začne z zavijanjem, to pa postopno preide v tuljenje. Hkrati so pomembni tudi vizualna in kemična komunikacija z urinom ter iztrebki.

ODLOČITEV ZA PROJEKT

Prvi podatki o šakalih v Sloveniji segajo v leto 1953, ko so bili odstreljeni trije osebki (dva pri Vrhniki in en pri Kobariду). Zatem podatkov o pojavljanju šakalov ni bilo zaznati do leta 1985, ko so

Sončni zahod na Vranskem jezeru, kjer so šakali prisotni že dlje časa. (foto: Dragana Stanojević)

se podatki začeli redno vrstiti – odstrelji, povozi in posamezna opažanja. Vedno več podatkov pa se pojavlja v zadnjem desetletju, kar bi lahko pripisali večjemu raziskovanju vrste. Največ podatkov iz preteklosti prihaja iz primorske regije ter z Ljubljanskega barja in okolice.

Podatki o razširjenosti šakalov v Sloveniji so bili dokaj razpršeni in občasni, zato smo želeli v eni sezoni popisati vse točke, kjer je bila prisotnost šakalov zaradi rednih opažanj pričakovana. Vsekakor obilice terenskega dela brez finančne podpore ne bi zmogli, zato smo se odločili, da k zbiranju podatkov o prisotnosti šakalov povabimo tudi študente, ki smo jim želeli približati samo biologijo šakalov in metode proučevanja vrste. Pri tem nam je pomagala Študentska organizacija Univerze v Ljubljani (ŠOU v Ljubljani), na katero smo pod okriljem Društva študentov biologije ter v sodelovanju z društvom Dinaricum in hrvaško nevladno organizacijo BIOM prijavi projekt *Zlati šakal širi areal*, in sicer na razpis Društvenega stičišča STIKS.

POTEK PROJEKTA

Projekt smo začeli izvajati v juniju, ko smo na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete v Ljubljani organizirali uvodno predavanje, s katerim smo udeležence seznanili s takrat aktualnimi podatki o stanju populacije šakalov v Sloveniji. Do takrat so bile v Sloveniji znane tri lokalitete, kjer so bile potrjene teritorialne družine šakalov: dve družini z Ljubljanskega barja ter po ena iz Bovške kotline in iz Prekmurja.

Študentom in drugim udeležencem smo predstavili osnovne značilnosti biologije šakalov, njihovo vlogo v okolju, okoljske spremembe, ki omogočajo širjenje vrste, in obravnavali različne poglede na nekatere aktualne teme, kot sta smotrnost uvrstitve šakalov med lovne vrste ter njihova domnevna invazivnost. Predstavili smo tudi osnove terenskega proučevanja šakalov.

Predavanja s podobno vsebino smo v poletnih mesecih ponovili še na povabilo Planinskega društva Drava Maribor in Dijaškega biološkega tabora Trnje 2013 v organizaciji Herpetološkega društva Societas herpetologica slovenica. Na zadnjem smo raziskovalno metodo z dijaki preizkusili tudi na terenu.

Jeseni smo pričeli z izvajanjem osrednjega dela projekta – dela na terenu. Študentje so temeljito spoznali metode

Jutro na Vranskem jezeru. (foto: Dragana Stanojević)

raziskovanja šakalov, predvsem metodo s predvajanjem posnetka. Šakal je teritorialna vrsta, ki svoj teritorij aktivno brani pred vsiljivci, na zasedenost teritorija pa opozarja s tuljenjem. S predvajanjem posnetka oglašanja šakalov tako poskušamo izzvati oglašanje morebitnih teritorialnih družin na območju popisa.

S pomočjo prostovoljcev smo nočne popise izvedli v Krakovskem gozdu, na območju Cerknjskega jezera in Planinskega polja, na Krasu (v okviru dveh terenskih dnevov), v Posočju ter na Ljubljanskem barju. Izvedli smo tudi 4-dnevno terensko odpravo na Hrvaško, kjer so šakali prisotni že dlje časa in so njihove gostote bistveno višje kot pri nas. Popisali smo območja dveh naravnih rezervatov. V okolici Vranskega jezera in na Lonjskem polju smo skupno potrdili več kot 100 teritorialnih skupin šakalov. Poleg tega so udeleženci spoznali številne druge nočno aktivne vrste, ki smo jih srečali med popisi.

Urili smo večšine, kot sta samostojna orientacija in skupinsko delo. Terensko delo kot oblika neformalnega izobraževanja je študentom omogočilo pridobivanje znanj na širšem področju ekologije. Sodelovanje s tujimi partnerji je pripomoglo k navezovanju mednarodnih stikov, s tem pa k izmenjavi izkušenj in nasvetov, ki so pri tovrstnem delu še kako pomembni. Seveda pa smo v času projekta pridobili tudi številne dragocene podatke o prisotnosti teritorialnih skupin šakalov tako v Sloveniji

Udeleženci projekta na Vranskem jezeru. (foto: Jasna Mladenovič)

Na teren smo se odpravljali tako podnevi kot tudi ponoči. (foto: Dragana Stanojević)

Veseli ob najdeni šakalovi sledi na Lonjskem polju. (foto: Jasna Mladenovič)

kot na Hrvaškem. Svoje delo in rezultate smo predstavili na zaključnem predavanju v mesecu decembru.

REZULTATI PROJEKTA

Najbolj odmevne rezultate projekta je prineslo intenzivno terensko delo, ki smo ga opravili v jeseni. Pred izvedbo projekta smo poznali le 4 teritorialne družine šakalov, v okviru projekta pa smo odkrili še 4 nove, kar pomeni, da je trenutno v Sloveniji prisotnih vsaj 8 teritorialnih skupin. Nove skupine smo zabeležili na območju Cerknjskega jezera z okolico in na severnem delu Krasa, kjer smo popis izvedli v sodelovanju z raziskovalci šakalov v Italiji, ki so popis istočasno izvedli na italijanskem delu Krasa. Poleg na novo odkritih skupin smo ponovno potrdili prisotnost teritorialnih šakalov na Ljubljanskem barju in v Bovški kotlini.

ZAHVALA

Izvedba popisov ne bi bila uspešna brez sodelovanja z izkušenimi strokovnjaki iz društva Dinaricum in hrvaškega društva BIOM, ki jim gre zahvala za strokovno in organizacijsko podporo. Izvedba celotnega projekta ne bi bila mogoča brez požrtvovalnih prostovoljcev, ki so se udeležili projektnih aktivnosti. ✨